

ORIGINAL ARTICLE / ORJİNAL MAKALE

Doğum Sonu Erken Dönemde Emzirme Desteği İçin Başvuran Annelerin Emzirme Davranışlarının İncelenmesi

Investigation of Breastfeeding Behaviors of Mothers Applying for Breastfeeding Support in The Early Postpartum Period

 Ayşegül Dönmez¹ Mehtap Er² Çiler Yeygel¹ Kadriye Haskeçeci³ Halil Gürsoy Pala⁴

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Tınaztepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

² Ebe, Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Anne Sütü ve Emzirme Danışmanı, İzmir, Türkiye

³ Hemşire, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Anne Sütü ve Emzirme Danışmanı, İzmir, Türkiye

⁴ Doç. Dr., İzmir Ekol Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, İzmir, Türkiye

Geliş: 13.07.2023, **Kabul:** 11.01.2025

Öz

Giriş: Bebeğin yaşamının ilk aylarında alınan anne sütü, kadın ve bebek sağlığının korunması, geliştirilmesi ve psiko-sosyal durumları bakımından oldukça önemlidir.

Amaç: Bu çalışmada doğum sonu dönemde emzirme desteği için başvuran annelerin emzirme durum ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı olarak 20.07.2022-31.12.2022 tarihleri arasında, İzmir’de bir eğitim araştırma hastanesinde yapılmıştır. Araştırmaya bu hastaneye doğum sonu altı haftalık dönemde emzirme polikliniğine başvuran ve olasılıksız örneklem yöntemi ile belirlenen 195 kadın alınmıştır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı (LATCH) ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde sayı ve yüzde dağılımı, ortalama, standart sapma, bağımsız örneklem t testi ile ölçek puanları arasındaki ilişkisini belirlemede Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Bu çalışmada kadınların LATCH ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 6.37±2.19, Armstrong Emzirme Gözlem Formundan aldıkları puan ortalaması 29.88±1.25 olarak belirlenmiştir. LATCH ölçeği puan ortalamaları ile Armstrong Emzirme Gözlem Formu arasında yapılan korelasyon analizinde, pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişkinin (r=.463, p<.005) olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Çalışmada annelerin emzirme başarılarının ve emzirme yeterlilik düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Emzirme başarıları yüksek olan annelerin emzirme yeterlilik ve davranışlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca doğum sonu erken dönemde emzirme eğitimi alan annelerin olumlu emzirme davranışlarının arttığına ve daha başarılı emzirdiğine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğum Sonu, Emzirme Danışmanlığı, Emzirme Desteği

Sorumlu Yazar: Çiler YEYĞEL, Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Tınaztepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. **Email:** ciler.yeygel@tinaztepe.edu.tr , **Tel:** +90 553 873 93 30

Nasıl Atıf Yapılır: Dönmez A, Er M, Yeygel Ç, Haskeçeci K, Pala HG. Doğum Sonu Erken Dönemde Emzirme Desteği İçin Başvuran Annelerin Emzirme Davranışlarının İncelenmesi. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2025;18(2): 209-221

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2025 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: Breast milk, which is taken in the first months of the baby's life, is very important in terms of protecting and improving the health of women and babies and their psycho-social status.

Objective: This study aimed to investigate the breastfeeding status and behaviors of mothers who applied for breastfeeding support in the postpartum period.

Methods: The descriptive study was conducted in a training and research hospital in Izmir between 20.07.2022-31.12.2022. The study included 195 women who applied to the breastfeeding outpatient clinic in the six-week postnatal period and were determined by non-probability sampling method. Data were collected by using Personal Information Form, Breastfeeding Diagnostic Measurement Tool (LATCH) and Armstrong Breastfeeding Observation Form. Number and percentage distribution, mean, standard deviation, independent sample t test and Pearson correlation analysis were used to determine the relationship between scale scores.

Results: In this study, the mean score of the women on the LATCH scale was 6.37 ± 2.19 and the mean score on the Armstrong Breastfeeding Observation Form was 29.88 ± 1.25 . In the correlation analysis between the mean scores of the LATCH scale and the Armstrong Breastfeeding Observation Form, a weak positive correlation ($r=.463$, $p<.005$) was found.

Conclusion: In the study, it was observed that mothers' breastfeeding success and breastfeeding competence levels were at medium level. It was found that mothers with high breastfeeding success also had high breastfeeding competence and behaviours. In addition, it was found that mothers who received breastfeeding education in the early postnatal period increased their positive breastfeeding behaviours and breastfed more successfully.

Keywords: Postpartum, Breastfeeding Counselling, Breastfeeding Support

GİRİŞ

Anne sütü, yaşamın ilk aylarında bebek sağlığının korunması ve geliştirilmesi bakımından son derece yararlıdır. Bunun yanında emziren kadının sağlığının korunması, geliştirilmesi, anne-bebek bağlanması gibi her ikisinin de psiko-sosyal sağlıkları bakımından oldukça önemlidir (Ekşioğlu, 2020; UNICEF, 2019; Özlüses ve Çelebioğlu, 2014). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) bebeklerin, ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenmesini, sonrasında ise tamamlayıcı besinlerle birlikte emzirmenin iki yaş ve ötesine kadar sürdürülmesini önermektedir (UNICEF, 2019; WHO, 2017; Dinç vd., 2015; Yılmaz vd., 2012).

Dünyada yenidoğanın ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenme oranlarının düşük (%40)

olduğu ve gıda takviyesi yapılmadan (sadece anne sütü) beslenme oranının %60'dan fazla olan yalnızca 23 ülkenin olduğu açıklanmıştır (UNICEF, 2017). Ülkemizdeki ek gıda takviyesi olmadan sadece anne sütü beslenme oranlarının; 0-6 aylık dönemde %41 olduğu ve bu oranın yaşla birlikte hızlı bir şekilde düştüğü 4-5 aylık dönemde %14'e kadar azaldığı bildirilmektedir. Ülkemizdeki oranların dünyadaki duruma benzerlik gösterdiği görülmektedir (TNSA, 2018). Tüm dünyada ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenme oranları yıllara göre biraz artmış olsa da Dünya Sağlık Asamblesin'de anne ve bebek beslenmesi konusunda 2025 yılı için belirlenen altı küresel beslenme hedefinin gerisinde olduğu görülmektedir (WHO, 2018).

Alanyazında, kadına doğum öncesi verilen emzirme eğitimi ve desteğinin, ilk altı ay sadece anne sütü verilmesine, emzirme süresine,

devamlılığına ve özyeterlilik oluşturmaya önemli ölçüde katkı sağladığı açıklanmıştır (Tadesse vd., 2018; Yılmaz ve Taşpınar, 2017). Bir başka çalışmada doğum sonrası annelere emzirme sürecinde sağlık çalışanlarının ve aile yakınlarının desteklenmesinin emzirme başarılarını ve emzirme özyeterlilikleri artacağı vurgulanmıştır (Ergezen vd., 2021).

Doğumdan hemen sonraki dönem emzirmeyi başlatmak ve desteklemek için kritik bir süreç olmakla birlikte anne ve bebek için sağlık göstergesidir. Bu dönemde verilen nitelikli bir ebelik/hemşirelik bakımı ile annelerin emzirmeye ilişkin olumlu davranışlarını geliştirmesi, emzirme özyeterlilik/özgüven sağlanmasını, ilk altı ay bebeklerin sadece anne sütü alma oranlarının artmasını sağlayacaktır (CDC, 2018; Yılmaz ve Taşpınar, 2017). Doğum sonrası verilen taburculuk eğitiminin; doğum sonu uyum süreci ve emzirme öz-yeterliliğine etkisini belirlemek için yapılmış bir çalışmada, bebeklerin ek gıdaya başlama oranlarının düşük ve annelerin meme problemleri yaşamadıkları rapor edilmiştir. Ayrıca verilen taburculuk eğitiminin annelerin emzirme öz-yeterliliklerinin ve doğum sonu uyumlarının artmasında olumlu yönde etkisi olduğu bildirilmiştir (Demir ve Taşpınar, 2022).

Alanyazında anne sütü/emzirme eğitimleri ve emzirme desteğine yönelik yapılan bazı çalışmaların doğum sonu ebelik bakımı ve taburculuk eğitimleri gibi genel başlık altında verildiğini (Tadesse vd., 2018; Yılmaz ve Taşpınar, 2017), ancak doğum sonu emzirme problemi yaşayıp da emzirme polikliniklerine başvurmuş olan annelerin yaşadıkları problemler sebebiyle emzirmeyi bıraktıkları, formül mamaya başladıkları ve erken dönemde ek gıdaya geçme eğiliminde oldukları belirlenmiştir (Demir ve Taşpınar, 2022; Tadesse vd., 2018;

Yılmaz ve Taşpınar, 2017). Bu nedenlerden dolayı doğum sonu erken dönemde annelerin yaşadıkları emzirme problemlerine ek olarak kültürel özellikler, emzirme konusunda inanışlar ve yeterlilik hissinin etkili olacağı sonucuna varılmıştır. Bu konuda araştırma sonuçlarına dayalı daha kapsamlı bilgiye gereksinim olması nedeniyle bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Elde edilen bilgiler çerçevesinde doğum sonu annelere verilen sağlık bakım hizmetleri ile anneler ve bebeklerinin sağlıklı olmalarına ve sosyo-ekonomik düzeylerine olumlu katkı oluşturmaları beklenmektedir.

Bu çalışmada doğum sonu dönemde emzirme desteği için başvuran annelerin emzirme durum ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada yanıtlanması amaçlanan sorular ise şunlardır;

1. Annelerin doğum sonu dönemde emzirme davranışları nasıldır?
2. Annelerin doğum sonu dönemde emzirme durumları nasıldır?
3. Annelerin tanımlayıcı özelliklerine göre emzirme durum ve davranışları arasında fark var mıdır?
4. Annelerin emzirme durum ve davranışları arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan kesitsel araştırma tipi kullanılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma İzmir’de bir eğitim araştırma hastanesinin emzirme polikliniğinde 20.07.2022-31.12.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme

Bu çalışmanın evrenini, 20.07.2022-31.12.2022 tarihleri arasında emzirme polikliniğine başvuran anneler oluşturmuştur. Araştırmanın evreni önceki yılın (2021) emzirme polikliniğine doğum sonu 6 haftalık dönemde başvuran anne sayısı dikkate alınarak 325 olarak tespit edilmiştir. Anneler araştırmaya olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi ile dahil edilmiştir. Örnekleme alınacak olgu sayısı evreni bilinen örneklem hesabına göre ($n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$) %95 güven aralığı ($\alpha=.05$), $N=325$ ile hesaplanarak 177 olarak bulunmuş olup olası vaka kayıpları da dikkate alınarak, (%10 kayıp olasılığı) 195 anne ile çalışma tamamlanmıştır. Ayrıca çalışmaya davet edilen 20 anne araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri; Türkçe konuşup anlayabilen, herhangi bir ruhsal hastalık tanısı almamış, doğum sonu altı hafta içinde emzirme desteği için başvurmuş olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden annelerdir. Bu kriterler dışında kalan anneler çalışma dışında bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler, Kişisel Bilgi Formu (18 soru), Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı (LATCH) (5 madde) ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu (6 madde) kullanılarak toplandı.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan annelerin tanıtıcı (yaş, eğitim durumu vb.) ve obstetrik (gebelik, yaşayan çocuk, düşük, doğum sayıları vb.) özelliklerine yönelik bilgilerden oluşmaktadır.

Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı (LATCH)

Bu ölçek annelerin emzirme durumlarını değerlendirmek amacıyla Jensen vd. (1994) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe dil geçerlik ve güvenilirliği Yenil ve Okumuş (2003) tarafından yapılmıştır ve Chronbach alfa değeri .95 olarak bildirilmiş olup bu çalışmada .86 şeklinde saptanmıştır. Ölçeğin her kriterine 0-1-2 şeklinde puanlama yapılmaktadır. Kriterler için “0” olumsuz, “2” ise olumlu durumu açıklamaktadır. Ölçekten alınan en yüksek 10 puan alınabilmektedir. Puanın düşmesi annenin yardıma ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Ölçek emzirme durumunu değerlendirmek ve gerekli hallerde uygun müdahalelerde bulunmak için beş kriterde incelenir: “L-(Latch); bebeğin memeyi kavramasını, A- (Audible Swallowing); bebeğin yutkunma sesinin duyulmasını, T- (Type of Nipple); annenin meme başının tipini, C- (Comfort of Breast/Nipple); annenin meme/ meme başı rahatlığını, H- (Hold/Positioning); annenin bebeğini emme pozisyonuna yerleştirme için gereksinimi olan yardımı tanımlar.”

Armstrong Emzirme Gözlem Formu

Bu form annelerin emzirmeye ilişkin yeterliliklerinin değerlendirilmesi ve gözlemlenmesi, sorunların saptanması ve verilecek danışmanlıkta önemlidir. “Armstrong Emzirme Gözlem Formu” DSÖ ve UNICEF tarafından 1992 yılında yayınlanmış olup çok sık kullanılmaktadır. Bu form ülkemizde Sağlık Bakanlığı tarafından da önerilmektedir. Armstrong Emzirme Gözlem Formu’nda sol sütunda emzirminin iyi olduğunun işaretleri sağ sütunda da olası sorun göstergeleri yer almaktadır. Emzirminin iyi olduğunun işaretleri ve olası sorun göstergeleri; vücut pozisyonu, bebeğin davranışı, duygusal bağlanma, anatomi ve emme olarak gruplanmıştır. Armstrong Emzirme Gözlem Formu puanlaması; doğum

sonu erken dönemde kadınların emzirme durumlarının başarısının değerlendirilmesi güç olduğundan bu konuda daha önce yapılan çalışmalarda da (Kurnaz ve Uyar Hazar, 2021; Suar ve Mert, 2020) kullanıldığı gibi yapılmıştır. Bu formda gözlenen olumsuz maddeler -0, gözlenemeyen cevapsız maddeler -1 ve gözlenen olumlu maddeler -2 puan verilerek değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre formdan alınabilecek en yüksek puan 50 olup, puan yükseldikçe emzirme başarısı da olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın verileri toplanırken, öncelikle anneler ile emzirme polikliniğinde tanışılmış, uygunluk kriterleri değerlendirilmiş, uygun olan annelere araştırma hakkında bilgi verilmiş ve katılıma davet edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden annelerin yazılı onamları alındıktan sonra, araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak soru formları doldurulmuştur. Araştırmacı, Armstrong Emzirme Gözlem Formunu annenin etkilenmemesi için emziren anneye fark ettirilmeden gözlem yaparak uygulanmıştır. Soru formlarının doldurulması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 22.0 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı değişkenler için sayı, yüzde ve ortalama±standart sapma (minimum-maksimum) kullanılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiğinden iki grup karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi ile ölçek puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde de Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulguları %95 güven aralığında ve $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişkenler: LATCH Ölçeği ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu puan ortalaması

Bağımsız değişkenler: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri; yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, medeni durumu, aile yapısı, obstetrik özellikleri; doğum sayısı, gebeliğin planlı olma durumu, gestasyonel yaş, doğum şekli ve emzirme özellikleri gibi sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için yerel etik kurul (Protokol No:2022/07-06) ve kurum izni alındı. Annelere araştırma hakkında bilgi verilerek soruları yanıtlandı. Araştırmaya katılmayı kabul eden annelerden yazılı onam alındı.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan kadınların yaş ortalamalarının 27.68 ± 6.16 (En az:17, En çok:43), %69.7'sinin ilköğretim mezunu ve %64.1'inin aylık gelir ve giderin birbirine eşit olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların sadece %9.2'sinin gelir getiren bir işte çalıştığı, %83.1'inin gelirinin giderlere eşit olduğu, %55.9'unun çekirdek aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Annelerin obstetrik özellikleri incelendiğinde; %85.6'sının ilk doğumu, %80'inin gebeliğinin planlı, %93.3'ünün doğumda gestasyonel yaşının ≥ 37 hafta, %56.9'unun sezaryen ile doğum yaptığı ve %88.2'sinin bebeğin doğum kilosunun ≥ 2501 gr olduğu tespit edilmiştir. Annelerin emzirme özellikleri incelendiğinde çoğunluğunun (%85.6) gebelikte emzirme eğitimi aldığı belirlenmiştir. Annelerin %50.3'ünün bu eğitimi Hekim/Ebe/Hemşire'den aldığı, %54.8'inin doğum sonu emzirmeye

üçüncü saatten sonra başladığı, %73.3'ünün bebeğe doğumdan sonra ilk verilen besinin anne sütü olduğu saptanmıştır. Annelerin %91.3'ünün bebek istediği zaman emzirdiği, %48.2'sinin formül mama kullandığı, %85.6'sının emzirme deneyiminin olmadığı ve %92.8'inin anneye ait nedenlerle emzirme polikliniğine başvurduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 1. Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri (n=195)

Özellikler		
Yaş Ortalama ± Standart Sapma 27.68±6.16 (Minimum:17, Maksimum:43),		
	n	%
Yaş Grupları		
≤19	10	5.1
20-34	150	76.9
≥35	35	17.9
Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil / okur-yazar	43	22.1
İlköğretim	136	69.7
Lise	8	4.1
Ön lisans	6	3.1
Lisans ve lisansüstü	2	1.0
Çalışma Durumu		
Gelir getiren bir işte çalışmayan	177	90.8
Gelir getiren bir işte çalışan	18	9.2
Algılanan Gelir Düzeyi		
Gelir gidere göre düşük	58	29.7
Gelir gider birbirine eşit	125	64.1
Gelir giderden fazla	12	6.2
Medeni Durumu		
Evli	190	97.5
Bekar/Boşanmış	3	1.5
Ayrı yaşıyor	2	1.0
Aile Yapısı		
Geniş aile	86	44.1
Çekirdek	109	55.9

Tablo 2. Annelerin Obstetrik ve Emzirme Durumlarının Dağılımı (n=195)

Özellikler	n	%
Doğum Sayısı		
İlk doğum	167	85.6
≥2	28	14.4
Gebeliğin Planlı Olma Durumu		
Planlı	156	80.0
Plansız	39	20.0
Doğumda Gestasyonel Yaş		
≤36 haft.	13	6.7
≥37 haft.	182	93.3
Doğum Şekli		
Vajinal doğum	84	43.1
Sezaryen doğum	111	56.9
Doğum Kilosu		
≤2500 gr	23	11.8
≥2501 gr	172	88.2
Emzirme Özellikleri		
Gebelikte Emzirme Eğitimi Alma Durumu		
Eğitim alan	167	85.6
Eğitim almayan	28	14.3
Emzirme Eğitimi Eğitim Aldığı Kişi (n=167)		
Hekim/ Ebe/Hemşire	84	50.3
Aile büyüğü/Arkadaş/Akraba	62	37.1
Görsel basın/İnternet/Sosyal Medya	21	12.6
Doğum Sonu Emzirmeye Başlama Zamanı		
İlk 30 dakika içinde	18	9.2
30-60 dakika arasında	32	16.4
1-2 saat arasında	38	19.5
3. saat ve sonrası	107	54.8
Bebeğe Doğumdan Sonra İlk Verilen Besin		
Anne sütü	143	73.3
Şekerli su	2	1.0
Formül Mama	50	25.6
Bebeğin Emzirme Sıklığı		
Bebek istediği zaman	178	91.3
Belli aralıklarla (1-2 saat aralığında)	17	8.7
Formül Mama Kullanma Durumu		
Evet	94	48.2
Hayır	101	51.8
Emzirme Deneyimi		
Var	28	14.4
Yok	167	85.6
Başvuru Nedenleri		
Anneye ait nedenler	181	92.8
Bebeğe ait nedenler	14	7.2

Katılımcıların yaş grubu, gelir durumu, gestasyonel yaş, doğum şekli ve doğum kilosunun LATCH Emzirme Tanılama Aracı ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu ölçek puanlarını etkilemediği ve benzer sonuçlar aldıkları tespit edilmiştir. Emzirme eğitimi alan annelerin LATCH Emzirme Tanılama Aracından benzer sonuçlar aldıkları ancak Armstrong Emzirme Gözlem Formundan istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan aldıkları ($p<.005$) tespit edilmiştir. Bebeğinde sağlık sorunu olmayan annelerin her

iki ölçekte de sağlık sorunu olanlara göre daha yüksek puan aldığı ancak sadece Armstrong Emzirme Gözlem Formundan istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan aldıkları ($p<.005$) saptanmıştır. Anneye ait nedenlerle başvuran kadınlar hem LATCH Emzirme Tanılama Aracından hem de Armstrong Emzirme Gözlem Formundan bebeğe ait nedenlerle başvuranlara oranla istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan aldıkları belirlenmiştir (sırasıyla; $p=.032$; $p=.025$) (Tablo 3).

Tablo 3. Annelerin Bazı Özelliklerine Göre LATCH Ölçeği ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu Puanlarının Karşılaştırılması

		n	(%)	LATCH Emzirme Tanılama Aracı	Armstrong Emzirme Gözlem Formu
Yaş Grupları	≤30	130	(66.7)	6.47±2.06	29.12±13.16
	≥31	65	(33.3)	6.15±2.43	31.41±11.02
Test Değeri	t/p			.94/.34	-1.20/.229
Eğitim Durumu	≤ 8 yıl	179	(81.8)	6.33±2.17	30.01±12.61
	≥ 9 yıl	16	(8.2)	7.25±2.60	27.00±10.14
Test Değeri	t/ p			3.046/.040*	3.666/.027*
Çalışma Durumu	Çalışmayan	177	(90.8)	6.38±1.54	33.62±9.61
	Çalışan	18	(9.2)	6.37±2.25	29.77±12.60
Test Değeri	t/p			-.013/.989	-1.109/.236
Algılanan Gelir Düzeyi	Gelir gidere göre düşük	58	(29.7)	6.78±2.34	29.16±13.11
	Gelir gider birbirine eşit/ fazla	137	(70.3*)	6.18±2.10	30.20±12.27
Test Değeri	t/p			1.79/.07	-.535/.593
Gebeliğin Planlı Olma Durumu	Planlı	156	(80.0)	6.41±2.19	30.28±12.38
	Plansız	39	(20.0)	6.19±2.28	29.29±12.65
Test Değeri	t/p			.547/.585	.433/.665
Doğumda Gestasyonel Yaş	≤36 haft.	13	(6.7)	5.85±2.34	28.30±12.98
	≥37 haft.	182	(93.3)	6.40±2.18	30.00±12.50
Test Değeri	t/p			-.881/.379	-.470/.639
Doğum Şekli	Vajinal doğum	84	(43.1)	6.30±2.07	28.21±13.89
	Sezaryen doğum	111	(56.9)	6.41±2.28	31.15±11.25
Test Değeri	t/p			-.367/.714	-1.63/.104
Doğum Kilosu	≤2500 gr	23	(11.8)	6.09±2.44	26.52±14.62
	≥2501 gr	172	(88.2)	6.40±2.16	30.33±12.18
Test Değeri	t/p			-.644/.520	-1.37/.170
Emzirme Eğitimi Alma Durumu	Eğitim aldı	167	(85.6)	6.39±2.08	31.55±11.90
	Eğitim almadı	28	(14.3)	6.23±2.90	20.69±11.64
Test Değeri	t/p			.340/.734	4.341/.000*
Bebegin Sağlık Sorunu	Var	23	(11.8)	6.37±2.16	29.47±12.73
	Yok	172	(88.2)	6.35±2.53	34.69±8.54
Test Değeri	t/p			1.908/.058	2.146/.029*
Başvuru Nedenleri	Anneye ait nedenler	181	(92.8)	6.41±2.22	31.57±11.20
	Bebeğe ait nedenler	14	(7.2)	5.79±1.62	29.75±12.62
Test Değeri	t/p			2.024/.032*	2.522/.025*

t testi: bağımsız örneklem t testi

Bu araştırmada kadınların LATCH ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 6.37 ± 2.19 (Min:0, Max:10) ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu'ndan aldıkları puan ortalaması 29.88 ± 1.25 (Min:0, Max:44) olarak saptanmıştır. LATCH

ölçeği puan ortalamaları ile Armstrong Emzirme Gözlem Formu arasında yapılan korelasyon analizinde, pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir ($r=.463$, $p<.005$) (Tablo 4).

Tablo 4. LATCH ve Armstrong Emzirme Gözlem Formu Korelasyon Analizi

	LATCH	Armstrong Emzirme Gözlem Formu	Ortalama $\pm$ SS*
LATCH	1		6.37 ± 2.19 (Min:0, Max:10)
Armstrong Emzirme Gözlem Formu	.463**	1	29.88 ± 1.25 (Min:0, Max:44)

*SS=Standart Sapma ** $p<.05$

TARTIŞMA

Doğum sonu dönemde emzirme desteği için başvuran annelerin emzirme durum ve davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada; ölçek puanlarına göre annelerin emzirme başarılarının ve yeterlilik düzeylerinin orta düzeyde olduğu, başarıları yüksek olan annelerin emzirme durumları ve davranış puanlarının da daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca eğitim alan annelerin olumlu emzirme davranışlarının arttığına, daha başarılı olduğuna, bu başarıyı, yeterlilik ve davranışlarını bireysel, kültürel ve sosyal faktörlerin etkilediğine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışma grubundaki kadınların çoğunluğunun gebeliğinin planlı olduğu belirlenmiştir. İnce vd. (2017) yapmış olduğu çalışmada da benzer oranlarda olup kadınların çoğunluğunun (%81.3) gebeliklerinin planlı olduğu bildirilmiştir (İnce vd., 2017). Bu konuda yapılmış bir başka çalışmada da annelerin %96'sının gebeliğinin planlı olduğu rapor edilmiştir (Bostancı ve İnan, 2015). Alanyazında planlı olarak gerçekleştirilen gebeliklerde anne-bebek bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve emzirme üzerinde olumlu yönde etkilerinin olduğu vurgulanmaktadır (Başdaş vd., 2022; Engin ve Kuzlu Ayyıldız, 2021). Bu farklı sonuçların annelerin eğitim düzeyleriyle ilgili olarak emzirme davranışlarını da olumlu ya da

olumsuz değiştirebileceği söylenebilir.

Bu çalışmada annelerin yarısından fazlasının (%56.9) sezaryen ile doğum yaptığı belirlenmiştir. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmalarda sezaryen ile doğum oranları ile ilgili farklı sonuçlar bildirilmiştir (sırasıyla; %68.6; %82) (Ergezen vd., 2021; Bostancı ve İnan, 2015). Bu durum sağlık kurumlarının eğitim araştırma ya da hizmet hastanesi olması gibi nedenlerle başvuran gebelerin sezaryen endikasyonlarını etkileyebileceği ya da bazı hastanelerdeki kadınların doğum tercihlerinin dikkate alınmış olabileceği şeklinde açıklanabilir. Uluslararası bir raporda, ülkelerin bölgesel nüfusun en fakir kesimlerindeki sezaryen ile doğumların düşük seviyelerde, nüfusun en zengin kesimlerde ise tıbbi olarak gerekli olmadığı halde yüksek oranlarda olduğu bildirilmiştir (CDC, 2018). Alanyazında sezaryen ile doğum yapan annelerin bebeklerinin ilk emzirme zamanı ve süresinin olumsuz yönde etkilendiği (Işık vd., 2018) ve daha çok emzirme sorunu yaşandığı açıklanmıştır (Karaçam ve Sağlık, 2018; Erbaş, 2017).

Bu çalışmadaki kadınların çoğunluğunun ilk bebeği olması nedeniyle emzirme deneyimleri bulunmamaktadır. Bu sonuç daha önceden yapılmış çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Alanyazında, ilk gebeliği olan ve daha önce yaşayan çocuğu olmayan annelerin emzirme deneyimleri olmadığından emzirme konusunda

yeterli bilgiye ve bilince sahip olmadıkları bildirilmiştir (Ergezen vd., 2021; Konukoğlu ve Pasinlioğlu, 2021; Yeşilçiçek Çalık vd., 2017). Annenin gebelik ve yaşayan çocuk sayısı arttıkça emzirme tecrübesini ve başarısını arttıracakı söylenebilir.

Bu çalışmada bebekte sağlık sorunu olan annelerin emzirme başarısının daha düşük olduğu gözlenmiştir. Bebeğin sağlık sorununun olması emzirmenin başlatılması ve sürdürülmesini olumsuz olarak etkileyen önemli bir faktördür (Koçakoğlu ve Çadircı, 2020; Cangöl ve Şahin, 2014). Sağlık sorununun olmasının bebeğin emmesine engel oluşturacağı, annenin erken dönemde ek besin vermesine ve dolayısıyla da emzirme başarısını etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada LATCH puan ortalaması orta düzeyde (6.37 ± 2.19) olarak tespit edilmiştir. LATCH puanı yükseldikçe annelerin emzirme başarısının yüksek olacağı bildirilmiştir (Alioğlu vd., 2016; İnce vd., 2017). Kılıcı ve Çoban (2016) bu çalışmanın yapıldığı bölgeye çok yakın bir ilde yapmış oldukları çalışmayla, bu çalışmanın benzerlik gösterdiği ve annelerin LATCH puanı ortalaması $6,55 \pm 0,86$ olduğu belirtilmiştir (Kılıcı ve Çoban, 2016). Bu konuda ülkemizin çeşitli bölgelerinde yapılan çalışmalarda katılımcıların LATCH puan ortalamaları farklı düzeylerde bildirilmiştir (sırasıyla; 8.38 ± 1.53 ; $7.9 \pm 1,46$; 7.75 ± 1.95 ; 8.83 ± 1.46) (Ergezen vd., 2021; Gönenli vd., 2019; Orsdemir ve Koc, 2019; Bostancı ve İnan, 2015). Bu durum annelerin emzirme başarısında bölgesel farklılıklar olabileceğini ve emzirme başarısının istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlara göre sağlık profesyonellerinin kadınlara her aşamada emzirme konusunda destek sağlaması önerilebilir.

Bu çalışmada annelerin emzirme gözlem puan ortalamaları 29.88 ± 1.25 olarak bulunmuştur.

Armstrong emzirme gözlem formu ortalama puanı 25 olduğu için annelerin emzirme yeterliliği ve davranışlarının orta düzeyde olduğu düşünülmektedir. Kurnaz ve Uyar Hazar'ın (2021) çalışmasının bu çalışmayla benzerlik gösterdiği ve emzirme gözlem puan ortalamasının 29.86 ± 9.32 olduğu bulunmuştur (Kurnaz ve Uyar Hazar, 2021). Gebelerin ve doğum sonu emzirme yeterliliğinin incelendiği iki ayrı çalışmada emzirme yeterliliklerinin ortanın üzerinde olduğu bildirilmiştir (Ergezen vd., 2021; Konukoğlu ve Pasinlioğlu, 2021). Ülkemizde farklı örneklem gruplarında yapılan bu sonuçlar emzirme başarısının anneye ait sosyo-kültürel, eğitim ve inanışlar gibi çeşitli faktörlerden etkilendiğini düşündürmektedir.

Bu araştırmada LATCH ölçeği puan ortalamaları ile Armstrong Emzirme Gözlem Formu puan ortalamaları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre annelerin LATCH ölçek puanları artarken Armstrong Emzirme Gözlem puanları da arttığı gözlenmiştir. Çalışmanın bulguları alanyazındaki çalışma sonuçları ile emzirme başarısı ve emzirme yeterliliği arasında anlamlı ilişki olması yönünden benzerlik göstermektedir (Gültekin ve Karakoç, 2020; Alioğlu vd., 2016; Bostancı ve İnan, 2015). Çalışma sonuçları doğrultusunda özellikle LATCH ölçek puanı düşük olan annelerin emzirme başarılarını arttırmak için yeterliliklerini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmadaki annelerin LATCH puan ortalamaları ile eğitim durumu ve anneye/bebeğe ait nedenlerle hastaneye başvurma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p=.040$, $p=.032$). Sonuçlar bu konuda yapılmış çalışmalar ile benzer olarak eğitim durumu düşük annelerin emzirme başarısı açısından daha fazla zorlandığı bildirilmiştir (Sreekumar

vd., 2018; Yılmaz ve Taşpınar, 2017). Bu sonuç çalışmaya katılan annelerin büyük bölümünün ilköğretim mezunu ya da okur-yazar olması nedeniyle olabileceğini düşündürmektedir. Aynı zamanda annelerin bebeğe ait nedenlerle daha az oranda başvurdukları ve bu durumun emzirme başarısını olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu konuda yapılmış çalışmalarda doğum sonu annelerin emzirme desteği için bebeğe ait nedenlerle hastaneye başvurma nedenleri arasında en fazla bebeğin emmemesi, bebeğin yetersiz kilo alımı ve bebekte ağlama/huzursuzluk olduğu görülmektedir (Karaçam ve Sağlık, 2018; Kepekçi vd., 2012). Bu durum emzirme konusunda annenin evde aile üyeleri tarafından sosyal desteğin yanı sıra bebeğin de değerlendirilmesi için sağlık profesyonellerince desteğin kaçınılmaz olacağını düşündürmektedir.

Bu çalışmadaki annelerin Armstrong Emzirme Gözlem Formu puan ortalamaları ile emzirme eğitimi alma durumu, bebeğin sağlık durumu ve anneye/bebeğe ait nedenlerle hastaneye başvurma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<.005$, $p=.029$, $p=.025$). Bu çalışmada emzirme eğitimi alan annelerin emzirme başarısı yüksek oranlarda olup alanyazınla benzerlik göstermektedir (Kurnaz ve Uyar Hazar, 2021; Yeşilçiçek Çalık vd., 2017). Alioğulları vd.'nın (2016) yapmış olduğu bir çalışmada görsel içerikli broşür ve interaktif eğitim yöntemi ile emzirme eğitimi verilen annelerin emzirme başarılarını arttırdığı bulunmuştur (Alioğlu vd., 2016). Bu konuda yapılmış başka bir çalışmada da gebelikte ve doğum sonu dönemde emzirme danışmanlığı alan annelerin emzirme başarılarının olumlu yönde etkilendiği bildirilmiştir (İnce vd., 2017). Sağlık profesyonelleri tarafından verilen eğitimlerin annelerde emzirmeye ilişkin öz yeterlilik ve güven oluşturarak emzirme başarısını arttıracığı düşünülmektedir.

Kısıtlılıklar

Araştırma sürecinde bazı kısıtlılıklarla karşılaşmıştır. Bu araştırma belirlenen tarihlerde ve hastanede doğum yapmış ve gönüllü olan annelerin sınırlı örneklem grubunu sağlaması nedeniyle genelleştirilemez.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Çalışmadaki annelerin emzirme başarılarının ve yeterlilik düzeylerinin orta düzeyde, ölçek puanlarına göre emzirme başarıları yüksek olan annelerin yeterlilik ve davranışlarının da yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca emzirme eğitimi alan annelerin olumlu emzirme davranışlarının arttığına ve daha başarılı emzirdiğine dair sonuçlar elde edilmiştir. Annelerin emzirme başarılarını, yeterliliklerini ve davranışlarının çeşitli nedenlerden etkilendiği belirlenmiştir.

Bu sonuçlara göre; anne ve bebek yaşamında önemli role sahip olan ebe ve emzirme konusunda uzmanlaşmış diğer sağlık profesyonelleri sağlık hizmeti sunumunda emzirmenin önemine değinerek emzirmeyi destekleyecek uygulamaları hayata geçirmelidirler. Annelere sağlık profesyonelleri tarafından doğum sonu erken dönemde anne sütü ve emzirme hakkında eğitimlerin bireyselleştirilmiş şekilde verilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Sağlık profesyonelleri gebelikten itibaren başlayarak, annelerin emzirme başarılarını yükseltmeye yönelik danışmanlık yapmaları, eğitimler planlayarak vermesi, doğum sonrası dönemde de bu eğitimlerin sürdürülmesi gerekmektedir. Özellikle ilk gebeliği ve deneyimi olmayan annelerin emzirme sürecinin izlenmesi ve gerekli desteğin sağlanmasıyla emzirme başarılarını arttıracaktır. Ayrıca sağlık yöneticilerinin eğitim öncesi annelerle görüşülerek bireysel, kültürel/bölgesel faktörlerin göz önüne alınmasına ve daha geniş kapsamlı çalışmaların yapılmasına olanak sağlayacak düzenlemeler yapılması

önerilebilir.

Bilgilendirme

Yazarlar tarafından çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Yazarlar bu makalenin yayınlanması için herhangi herhangi bir finansal destek alınmamıştır. Araştırmanın giderleri araştırmacılar tarafından karşılanmıştır. Yazarların çalışmaya katkıları; Fikir: AD, ME, Tasarım: AD, ÇY, KH, Gözetim: HGP, Veri toplama ve işleme: ME, KH, HGP, Analiz ve yorumlama: AD, ÇY, Literatür tarama: AD, ÇY, Yazma: AD, ÇY, ME, Eleştirel inceleme: AD, ÇY, HGP. Araştırmanın yürütülebilmesi için kurumdan yazılı izin ve bir üniversitenin girişimsel olmayan araştırmalar etik kurulundan 2022/07-06 numaralı karar ile onay alınmıştır. Yazarlar çalışmaya katılan kadınlara teşekkür eder.

KAYNAKLAR

Akkoyun, S., & Taş Arslan, F. (2016). İlk altı ay boyunca emziren annelerin emzirme öz-yeterlilikleri. *J Pediatr Res*, 3 (4), 191-195.

Alioğlu, A.S., Esencan, T.Y., Ünal, A., & Şimşek, Ç. (2016). Anne sütünün faydalarını ve emzirme tekniklerini içeren görsel mesaj içerikli broşür ile annelere verilen eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Derg*, 19, 252-260.

Başdaş, Ö., Sezer Efe, Y., Erdem, E., Özdemir, A., Güneş, T., & Öztürk, M.A. (2022). Anne bebek bağlanmasını etkileyen faktörler. *YÖBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 130-136.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2019). *Aile dostu politikaların anne sütüyle besleme oranlarını tüm dünyada artırma açısından önemi*. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-aile-dostu-politikalar%C4%B1n>

anne-s%C3%BCt%C3%BCyle-besleme oranlar%C4%B1n%C4%B1-t%C3%BCm-d%C3%BCnyada (Erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

Bostancı, G., & İnan, S. (2015). Bebek dostu özel bir hastanede doğum yapan annelerin, emzirmeye ilişkin bilgi düzeylerinin ve bebeklerini emzirme durumlarının değerlendirilmesi. *HSP*, 2 (3), 260-270.

Cangöl, E., & Şahin, N.H. (2014). Emzirmeyi etkileyen faktörler ve emzirme danışmanlığı. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, 45, 100-105.

Demir, R., & Taşpınar, A. (2022). Doğum sonrası farklı eğitim yöntemleriyle verilen taburculuk eğitiminin taburculuğa hazır oluşluk, doğum sonu uyum süreci ve emzirme öz-yeterliliğine etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 97-115.

Dinç, A., Dombaz, İ., & Dinç, D. (2015). 6-18 ay arası bebeği olan annelerin emzirme ve anne sütüne ilişkin geleneksel uygulamaları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4:2146-9601.

Ekşioğlu, A. (2020). Emzirmeye ilişkin bilinen doğrular ve yanlışlar. E. Çeber Turfan, E. Akçiçek, & A. Ekşioğlu (Ed.). Anne sütü ve emzirme (225-238). 3. Baskı. Ankara/ Vize Basın Yayın Inc.

Engin, N., & Kuzlu Ayyıldız, T. (2021). Anne-bebek bağlanmasının annelik algısı ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5 (3), 583-596.

Erbaş, N. (2017). Postpartum dönemde kadınların doğum şekline göre yaşadıkları sağlık sorunlarının belirlenmesi: sivas'tan 2012 yılına ait bir örnek. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 26 (4), 133-138.

Ergezen, Y., Efe, E., Çalışkan Özdöl, F., & Dikmen, Ş. (2021). Doğum sonu dönemde annelerin emzirme öz-yeterlilik algıları ile emzirme başarıları arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14 (3), 217- 223.

Erkal Aksoy, Y., Ünal, F., İnçke, G., Çil, G., Oruç, K., & Yılmaz, T. (2016). Postpartum depresyonun emzirme üzerine etkisi. *GÜSBD*, 5 (3), 90-96.

- Gönenli, S., Ayar Kocatürk, A., & Yeşilçiçek Çalık, K. (2019). Normal doğum yapan primipar annelerin erken doğum sonu dönemde emzirme başarısı ve etkileyen faktörler. *Sted*, 28 (3), 191-200.
- Gültekin, B., & Karakoç, A. (2020). Comparison of breastfeeding success and breastfeeding self-efficacy perception in singleton and twin births. *Arc Health Sci Res*, 7 (3), 250-256.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Erişim adresi: http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf. (Erişim tarihi: 10.09.2022).
- İnce, T., AKTAŞ, G., & Aktepe, N. Aydın A. (2017). Annelerin emzirme özyeterlilikleri ve emzirme başarılarını etkileyen özelliklerin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7 (3), 183-190.
- Işık, G., Egelioglu, C.N., & Aycan Başkaya, V. (2018). Doğum şekline göre annelerin postpartum ağrı, yorgunluk düzeyleri ve emzirme öz-yeterlilikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11 (3), 224-232.
- Karaçam, Z., & Sağlık, M. (2018). Emzirme sorunları ve sorunlara ilişkin yapılan girişimler: türkiye’de yapılan çalışmalara dayalı bir sistematik derleme. *Türk Pediatri Arşivi*, 53 (3), 134-148.
- Kaya Şenol, D., & Çaksak Pekyigit, A. (2021). Primipar gebelere doğuma hazırlık sınıflarında verilen emzirme eğitiminin prenatal emzirme öz-yeterlilik algısına etkisi. *Bozok Tıp Dergisi*, 11 (2), 8-15.
- Kepekçi, M., Yalçınoglu, N., Devicioğlu, E., Eren, T., & Gökçay, G. (2012). Emzirme danışmanlığı birimine başvuran annelerin ve bebeklerin incelenmesi. *Çocuk Dergisi*, 12 (4), 164-168.
- Kılıcı, H., & Çoban, A. (2016). The correlation between breastfeeding success in the early postpartum period and the perception of self-efficacy in breastfeeding and breast problems in the late postpartum. *Breastfeeding Medicine*, 11, 188-195.
- Koçakoğlu, Ş., & Çadırcı, D. (2020). Emzirme destek merkezi başvurularının değerlendirilmesi. *Ankara Med J*, (1), 105-115.
- Konukoğlu, T., & Pasinlioğlu, T. (2021). Gebelerde emzirme öz-yeterliliği ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 12-22.
- Kurnaz, D., & Uyar Hazar, H. (2021). Erken postpartum dönemde annelerin emzirmeye ilişkin tutum ve başarılarını etkileyen faktörler. *HBD*, 4 (2), 76-86.
- Orsdemir, Ç., & Koc, G. (2019). Breastfeeding knowledge and behaviors of postpartum mothers. *SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10 (2), 160-166.
- Özlüses, E., & Çelebioğlu, A. (2014). Educating fathers to improve breast feeding rates and paternal-infant attachment. *Indian Pediatrics*, 51 (15), 54-57.
- Sreekumar, K., D’Lima, A., Silveira, M.P., & Gaonkar, R. (2018). Cognitive breastfeeding counseling: A single session helps improve LATCH score. *The Journal of Perinatal Education*, 27 (3), 148-151.
- Suar, G., & Mert, K. (2020). The impact of the experience of normal delivery on breastfeeding. *JAREN*, 6 (1), 73-79.
- Tadesse, K., Zelenko, O., Mulugeta, A., & Gallegos, D. (2018). Effectiveness of breastfeeding interventions delivered to fathers in low- and middle-income countries: A systematic review. *Matern Child Nutr*, 14:e12612.
- The US Centers for Disease Control and Prevention. (2018). *Breastfeeding report card united states*. Available: <https://www.cdc.gov/breastfeeding/pdf/2018breastfeedingreportcard.pdf>. (Date of access: 01 September 2022).
- United Nations Children’s Fund. (2017). Available: <https://data.unicef.org/topic/nutrition/breastfeeding/> (Date of access: 15 September 2022).

World Health Organization. (2017). *Breastfeeding*. Available: https://www.who.int/health-topics/breastfeeding#tab=tab_1. (Date of access: 01 October 2022).

World Health Organization. (2018). *Global nutrition targets; 2025: Breastfeeding policy brief*. Available: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/149022>. (Date of access: 17 September 2022).

Yeşilçiçek Çalık, K., Coşar Çetin, F., & Erkaya, R. (2017). Annelerin emzirme konusunda uygulamaları ve etkileyen faktörler. *GÜSBD*, 6 (3), 80-91.

Yılmaz, C., & Taşpınar, C. (2017). Doğum sonrası erken dönemde ebeveynlere verilen emzirme eğitiminin bebeklerin ilk altı ay anne sütü alma durumuna etkisi. *GÜSBD*, 6 (3), 25-34.

Yılmaz, M., Ongan, D., Yıldız Kaya, N., Çiçek, B., Şahin, H., & İnanç, N. (2012). Gebelik döneminde verilen emzirme eğitiminin anne sütüyle beslenme ve emzirmeye ilişkin davranışlara etkisi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 40 (1), 2-11.